

साहित्य क्षेत्रातील अपप्रवृत्तींचे चित्रण

शोभा बसवंत पाटील

संशोधक विद्यार्थिनी,
मराठी विभाग,
राणी चन्नम्मा विद्यापीठ,
बेळगाव. कर्नाटक भारत

डॉ. मनीषा एस. नेसरकर

संशोधन मार्गदर्शक,
मराठी विभाग,
राणी चन्नम्मा विद्यापीठ,
बेळगाव. कर्नाटक भारत

ठाकुरांनी 'उद्या पुन्हा हाच खेळ' या कादंबरीच्या अनुषंगाने साहित्य संमेलनामागचे कालचे व आजचे वास्तव मांडले आहे. साहित्य संमेलन म्हणजे आनंद सोहळा. ज्यात सर्व धर्माच्या, जातीच्या, वंशाच्या, प्रांताच्या भाषेतील लोकांचा सहभाग असणे आवश्यक असते. साहित्य संमेलनात साहित्य आणि साहित्यिक यांना 'अग्रपूजेचा मान' असावयास हवा. साहित्याविषयी तळमळ, आंतरिक ओढ असावयास हवी. पण आजच्या साहित्य संमेलनातून चित्र फार वेगळे दिसते ठाकुरांनी या बदलत्या साहित्य विश्वाचा वस्तुनिष्ठ वेध या कादंबरीत घेतला आहे.

अलीकडच्या साहित्य संमेलनातून साहित्याचा जागर कमी व इतर अपप्रवृत्तींचे प्रदर्शन जास्त दिसून येते. ज्या अपप्रवृत्तींनी साहित्य संमेलनात शिरकाव केला आहे त्यातील मुख्य म्हणजे राजकारण्यांचा हस्तक्षेप गावात होणा-या साहित्य संमेलनाचे स्वागताध्यक्ष बापूसाहेब इनामदार आहेत. त्यांची महाराष्ट्रात सगळीकडे कॉलेजेस आहेत तसेच मेडिकल कॉलेजही आहे. प्रसिद्धी मिळविण्यासाठी पाचपन्नास लाख खर्च करणे त्यांना अवघड नव्हते. अशा राजकारण्यांच्या शिरकावामुळे संमेलनाचे व्यासपीठ म्हणजे राजकारण्यांचा अड्डाच दिसतो. संमेलनाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून अन्न व परिवहन खात्याचे मंत्री जनार्दन गोखले उपस्थित राहतात, शहराचे प्रथम नागरिक असलेले महापौर, व खुद्द मंत्रीमहोदय व्यासपीठावर विराजमान असतात. ते आपल्या भाषणातून त्यांच्या पक्षाच्या मंत्रीमंडळाने केलेल्या कार्याचा आढावा घेतात तसेच कोणत्या कल्याणकारी योजना राबविल्या गेल्या व पुढे कोणत्या योजना राबविणार हेच सांगतात त्यामुळे साहित्य संमेलन

शोभा बसवंत पाटील

डॉ. मनीषा एस. नेसरकर

1Page

म्हणजे कार्यकर्त्यांचा मेळावाच वाटतो. या साहित्य क्षेत्रात शिरकाव केलेल्या राजकारणाची प्रखर वास्तवता ठाकुर पुढील प्रमाणे मांडतात “मराठी साहित्य सध्या गचाळ गटबाजीच्या गॅंगवॉरमध्ये अडकलं आहे. साहित्याशी संबंध नसलेली माणस अकादमी पासून गल्लीबोळातल्या साहित्य संस्थापर्यंत बोकाळली आहेत. नुसती बोकाळली नाहीत तर पक्कं बुड जमवून बसली आहेत. आणि पद्धतशीरपणे गटातटाच राजकारण करत आहेत. ज्यांनी राजकारणात जायचं ती माणसं साहित्य क्षेत्रात शिरून साहित्यकारण करत आहेत आणि राजकारणी तरी काय करतील एवढं ऑगळ राजकारण करत आहेत.”⁽¹⁾ असे साहित्यिकांच्या राजकारणाचे वर्णन करून एक प्रखर सत्य मांडले आहे.

ठाकुरांनी साहित्य संमेलनांना आलेल्या बाजारी स्वरूपाचे चित्रण करतांना साहित्यिकांच्या दांभिकतेवरही प्रकाश टाकला आहे. माजी संमेलनाध्यक्ष रामभाऊ गोडबोले संमेलनासाठी येण्यास तयार नसतात. कारण त्यांना हवे असलेले श्याम देशपांडे संमेलनाध्यक्ष झाले नव्हते. त्यांच्या स्वागतासाठी स्वागत कमिटीतील कोणीही आले नव्हते व त्यांना नेण्यासाठी आलेली खटारा जीप पाहून ते नाराज होतात. पण रात्री बापूसाहेबांच्या बंगल्यावर उशीर पर्यंत चाललेल्या पार्टीत आनंदाने सामील होतात. कुठलंही भान उरणार नाही एवढे व्हिस्कीच्या धुंदीत मग्न होतात. कांही साहित्यिक तर एक चेंज म्हणून एन्जॉय करण्यासाठी येतात.

ठाकुरांनी आजच्या साहित्यिकांचे साहित्य व आचरणातील वास्तवता यात कमालीचा विरोधाभास असल्याचे वर्णन या कादंबरीतून केले आहे आजचे साहित्यिक आपल्या साहित्यातून सामान्य माणसांची सुख, दुःख समाजजीवनातील उलथापालथी मांडत नाहीत कारण त्यांना कष्ट माहित नसतात. सामाजिक प्रश्नांही त्यांना माहित नासतात. ते फक्त लिहितात म्हणून लेखक झालेले असतात. त्यांच्याजवळ मानवी करुणा नसते. अशा आजच्या साहित्यिकांविषयी ठाकूर लिहितात, “ज्यांच्यापर्यंत सामान्य माणसांची दुःख पोहोचत नाहीत, त्यांच्या दुःखाने जे दुःखी होत नाहीत ते ख-या अर्थाने साहित्यिक असूच शकत नाहीत. गटबाजी करणारे, साहित्यक्षेत्रात राजकारण आणणारे, दोन दोन बायका करणारे हे साहित्यिक सामाजिक नीतीला आणि मानवतेलाच काळीमा लावत आहेत. लेखकाचे माणूसपण धुळीला मिळवत आहेत.”⁽²⁾

साहित्य संमेलनात शिरलेल्या जातीयतेचे वास्तववादी चित्रण ठाकुरांनी केले आहे. संमेलनाच्या अध्यक्षपद निवडणुकीपासून ते पुरस्कार मिळविण्यापर्यंत हे जातीयतेचे प्रदुषण साहित्य क्षेत्राला ‘प्रदुषित करताना’ दिसते. आपल्याच जातीचा संमेलनाध्यक्ष व्हावा यासाठी कोणत्याही थराचे राजकारण खेळले जाते. साहित्यिकाची साहित्य सेवा विचारात न घेता अध्यक्षपदाची खुर्ची कशी बळकावता येईल ? या विचारांना व कृतींना अतिमहत्त्व निर्माण झालेले दिसते. या बाबतीत ठाकूर लिहितात, “निवडून आलेला माणूस लेखकच असला पाहिजे असं कुठे आहे ? तो साहित्याचा प्रेमी असला तरी पुरेसं आहे असंही म्हटलं

जातंच ना ? ⁽³⁾ ही प्रखर वास्तवता आपल्याला साहित्य संमेलनातून दिसून येते. त्या बरोबरच अर्थ कारणाचाही आधार घेतला जातो. याचे वर्णन ठाकुरांनी या कादंबरीतून केले आहे.

आज साहित्य संमेलनाच्या ठिकाणी पुस्तकांचे स्टॉल कमी व हस्तकौशल्याच्या वस्तुंचे स्टॉल अधिक दिसतात वाचक, साहित्य रसिक पुस्तक खरेदी करताना दिसत नाहीत कारण पुस्तकांच्या वाढत्या किमती परवडणा-या नसतात. याला कारण आहे धनदांडग्या प्रकाशकांची मनमानी. ठाकुरांनी साहित्य विश्वातील या अपप्रवृत्तीवरही सडेतोड टीका केली आहे. प्रकाशकाला पैसे देऊन पुस्तक काढायला लावणा-या लेखकांमुळे प्रकाशक मगुर झाले आहेत. त्यामुळे प्रकाशन व्यवस्था शिरजोर झाल्याचं वर्णन ठाकुरांनी केले आहे.

या कादंबरीतून ठाकुरांनी साहित्य क्षेत्रातील जातियता, भ्रष्ट अर्थकारण, पैशाच्या जोरावर प्रसिद्धी आणि प्रतिष्ठा मिळवून देणारी वर्तमानपत्रे, कथाकथन - काव्यवाचन हा धंदा बनविणारे साहित्यिक, पुरस्कार मिळविण्यासाठी केली जाणारी लाचारी, अनेक उचापती करणारे साहित्यिक, पुस्तकं न वाचताच केली जाणारी परीक्षण, पुस्तक प्रसिद्धीची नवी तंत्र राजकारण्यांचा संमेलनातील सहभाव व हस्तक्षेप अशा साहित्य विश्वातील अनेक अपप्रवृत्तींचे वर्णन करून वाचकाला अंतर्मुख केले आहे.

संदर्भ ग्रंथ

- 1) डॉ रविंद्र ठाकूर - 'उद्या पुन्हा हाच खेळ' स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद प्र - आ - ऑगस्ट 1999
पृ क 114
- 2) डॉ रविंद्र ठाकूर :- तत्रैव पृ क 28
- 3) डॉ रविंद्र ठाकूर :- तत्रैव पृ क 133